

DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DUMLUPINAR UNIVERSITY

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES JOURNAL

ISSN-2645-9035

Cilt 3 / Sayı 2
Vol 3 / Number 2

DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES JOURNAL

DEBDER

CİLT/VOLUME 3
SAYI/ISSUE 2

Sahibi/Owner

Prof. Dr. Kazım UYSAL
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörü

Editör/Editor

Doç. Dr. Baykal BİÇER

Editör Yardımcısı/Assistant Editor

Dr. Öğretim Üyesi Recep Serkan ARIK

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. İrfan TERZİ
Prof. Dr. Kürşad YILMAZ
Doç. Dr. Baykal BİÇER
Dr. Öğretim Üyesi Recep Serkan ARIK

Cilt 3, Sayı 1 Hakemleri /Reviewers

Doç. Dr. Mustafa ULU
Dr. Öğretim Üyesi Banu ÖZKAN
Dr. Öğretim Üyesi Murat BARTAN
Dr. Öğretim Üyesi Hatice Gözde ERTÜRK
Dr. Öğretim Üyesi Serap AKBABA DAĞ
Dr. Funda ERDOĞDU

Dergi Sekreteryası/Secretariat of Journal

Arş. Gör. Beyza İNCEÇAM

Kapak Tasarımı/Cover Design

Nurullah ÇAKMAK

Yazışma Adresi/Correspondence Address

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya/Türkiye
Tel: 0274 265 20 31
ebe@dpu.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Türkiye ve İngiltere 4. ve 5. Sınıf Din Dersi Programlarının İçeriklerinin Karşılaştırılması	1-13
---	-------------

The Comparison of 4th and 5th Grade Turkish Religion Course Curriculum in Terms of Their Contents with that of England

Akın AKAR ve Metin AŞCI

İmam-Hatip Liselerinin Misyon, Vizyon ve Değerler Bağlamında Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi	14-28
---	--------------

Comparison of Imam-Hatip High Schools in the Context Of Mission, Vision and Values

Naciye EMEN, Gülşah POLAT ve Rüyam KÜÇÜKSÜLEYMANOĞLU

Türkiye ve İngiltere 4. ve 5. Sınıf Din Dersi Programlarının İçeriklerinin Karşılaştırılması

Akın AKAR¹

Metin AŞCI²

Özet

Bu çalışma, Türkiye ve İngiltere Din Dersi Programlarını karşılaştırarak benzerlik ve farklılıkları belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada Türkiye 4.-5. sınıflar Temel Eğitim Düzeyi Din Dersi Programları ile İngiltere Temel Eğitim Düzeyi Din Dersi Programının, içerikler bakımından karşılaştırılarak elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Çalışmada var olan durumu olduğu gibi ortaya koymak amaçlandığından tarama modeli kullanılmıştır. Ülkelerin eğitim sistemleri, öğretim programları ve sınav durumlarına ait bilgiler literatür taramasıyla kütüphanelerden ve internetten elde edilen belgelerden sağlanmıştır. Bu bilgiler belge çözümüyle değerlendirilerek çalışma için gerekli olan veriler elde edilmiştir. Sonuç olarak Türkiye i Din Dersi Programı'nın İngiltere Din Dersi Programı'na göre daha zengin ve esnek bir yapıya sahip olduğu saptanmıştır. Fakat Türkiye Din Dersi Programı'nın geliştirilmesinde ve uygulanmasında da birtakım eksikliklerin olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen veriler ve değerlendirmeler doğrultusunda, Türkiye Din Dersi Programı ile ilgili eksikliklerin giderilmesi için çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Din Dersi Programı, içerik, karşılaştırmalı eğitim araştırması

The Comparison of 4th and 5th Grade Turkish Religion Course Curriculum in Terms of Their Contents with that of England

Abstract

This study aims to determine the similarities and differences by comparing Primary Religion Curriculum of England and Turkey. In this study, 4 to 5 grades of Primary Religion Curriculum of Turkey and 2nd key stages of England's Primary Religion Curriculum in terms of their, content have been compared. Data regarding educational systems, curriculum and testing situations of the countries have been supplied from libraries by literature review and from internet search. This information obtained for the research was evaluated by the use of "document analysis" method. The aims of countries Primary Religion Curriculum have been examined by creating tables of 2 parts based on the structure of the Primary Religion Curriculum of Turkey. The first and second parts of Primary Religion Curriculum of England have been arranged to base on 4th, 5th years of primary education which corresponds to the 2nd key stage of Religion Curriculum of Turkey. As a result, Primary Religion Curriculum of Turkey is richer than England and it has a flexible structure. But, it has been found that Primary Religion Curriculum of Turkey has a number of deficiencies in development and implementation. In the light of the data obtained from research and evaluations, the solutions are presented to remedy the deficiencies of Primary Religion Curriculum of Turkey.

Keywords: Religion course curriculum, content, cross national comparative study

¹ Bilim Uzmanı, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Manisa, Türkiye.

² Dr. Öğretim Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, Türkiye.

E-posta: okan_metin@hotmail.com

Giriş

İnsanlığın ortaya çıkışından bu yana din olgusu herkesin ilgisini çekmiştir. Ulaşılmaza ulaşma çabası, büyük bir gücün hayatı yönlendirdiği düşüncesi ve daha fazla farklı nedenler din kavramını değerli kılmıştır. Geçmişten günümüze doğru gelindiğinde, inanç sistemlerine yerleşen kavramların insanın hayatına yön vermede etkili olduğu görülmektedir. Sosyal bir varlık olan insanın, bireyler arası çoklu ve sosyal iletişimde inanç sistemlerinin payının büyük olduğu da bilinmektedir. Küreselleşen dünyada, objektif birey yetiştirme çabasının ortaya çıkardığı sonuçlardan biri de din programlarının daha ayrıntılı düzenlenerek, bireylerin sosyal ve bireysel dünyasındaki kazanımlarının arttırılacağı gerçeğidir.

Türkiye’de şu anda uygulamada olan DKAB dersi öğretim programı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün 20.12.2010 tarih ve 2748 sayılı teklif yazısı üzerine Talim Terbiye Kurulunun 30.12.2010 tarih ve 328 sayılı kararı ile 2011–2012 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiştir. Dersin program kılavuz kitabı bir öncesine kıyasla oldukça geniş ve öğretmenlere yol gösterici birtakım bilgileri ihtiva edecek şekilde hazırlanmıştır. Öncelikle nasıl bir din öğretimi olması gerektiği, din öğretiminin nasıl temellendirilebileceği gibi hususların ele alındığı uzunca bir girişten sonra program amaçlar, kazanımlar, etkinlikler, temel beceriler, değerler, kavramlar, öğrenme alanları ve bunların hangi ünitelerden oluşturulduğu, dersle ilgili ara disiplinler üzerinde durulmuştur. Programın felsefesi ve yapısıyla ilgili bu temel bilgilerden sonra sınıflara göre öğrenme alanları, üniteler ve içerikleri verilmiş, bu yapılırken aynı zamanda öğretmenleri yönlendirici birtakım açıklamalarda bulunulmuş ve sınıflara göre yapılabilecek bazı etkinliklerden örnekler sunulmuştur. Son olarak da öğretmen bilgi notları başlığı altında ve eski programa göre oldukça yeni sayılabilecek; değer öğretiminde kullanılacak birtakım yaklaşımlar, kavram öğretimi ve kavram haritaları, din dili çalışmaları, din öğretiminde ayet ve hadislerle çalışma yöntemleri ve ölçme ve değerlendirme üzerinde durularak öğretmenlere yol gösterilmeye çalışılmıştır.

Temel Eğitim Düzeyi programlarının yenilenerek güncelleştirilmesi çalışmalarıyla beraber Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı yeniden geliştirilmiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders içeriğinin belirlenmesinde dinin temel bilgi kaynaklarının dikkate alınarak İslam’ın kök değerleri çerçevesinde mezhepler üstü (herhangi bir mezhebi esas almayan, mezhebi tartışmalara girmeyen) ve dinler açılımlı anlayış olarak ifade edilebilecek bir yaklaşım benimsenmiştir. Yeni programda, öğrencilerin din ve ahlak hakkında sağlıklı bilgi sahibi olmaları, temel becerilerini geliştirmeleri ve böylece Milli Eğitimin Genel Amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunulması hedeflenmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2010).

Yenilenen bu programla öncelikle öğrencilerin din ve ahlak hakkında objektif bilgi sahibi olmaları, öğrenme-öğretme sürecinde öğretim programı aracılığıyla kazanmaları hedeflenen bilgi, beceri, tutum, değer, kavram ve öğrenci merkezli yaklaşımlarla bir arada yaşama bilincine ulaşmaları hedeflenmiştir

Türkiye'deki Temel Eğitim Düzeyi Din Dersi Programından sonra İngiltere'deki eğitim sistemini incelemek faydalı olacaktır.

İngiltere'de 1988 Eğitim Yasası, din eğitiminin devlet ve kilise okullarında zorunlu olduğunu belirtmiş fakat bu derse haftalık ders programı içerisinde ne kadar yer verileceği konusunda herhangi bir düzenleme getirmemiştir. 1994 yılında yayınlanan eğitim yönetmeliği bu konuya açıklık getirmiş ve okullar için din eğitimi dersine tahsis edecekleri en az süre konusunda düzenlemede bulunulmuştur. Buna göre haftalık ders programının en az % 5'lik bölümünün din eğitimine ayrılması istenmektedir. Bu süre, okullarda beden eğitimine ayrılması istenen süre ile aynıdır (Kaymakcan, 2004). İngiltere'de din eğitimi ile ilgili bilinmesi gereken iki önemli konu, toplu ibadet ve kilise okullarıdır. Bu konuları Kaymakcan (2004) şu şekilde anlatmaktadır.

Toplu İbadet; tarihsel olarak kilisenin eğitim faaliyetlerindeki etkinliği sonucu İngiltere okullarında eğitimin bir parçası olarak kabul edilmiştir. 1944 Eğitim Yasası ile devlet ve kilise okullarında toplu ibadet zorunlu hale getirilerek uzun geçmişe dayalı uygulama hukukî olarak da tescil edilmiştir. 1988 Eğitim Reformu Yasası ise toplu ibadetin yerini birkaç değişiklikle birlikte korumuş ve pekiştirmiştir. Türk eğitim sisteminde toplu ibadete karşılık gelebilecek dinî nitelikli okul faaliyeti bulunmamaktadır.

Toplu ibadetin açıkça ifade edilmeyen amacı ise, devlet okullarında liberal yorumla da olsa Hıristiyan değerlerinin İngiliz okul sistemi içerisindeki varlığını sürdürmesine fırsat vermektir. Toplu ibadetin içeriğine bakıldığında 1988 Eğitim Yasası, toplu ibadetin içeriğinin Hıristiyanlığa göre olması gerektiğini ortaya koymuştur. İlgili yasa maddesi şöyledir: "Toplu ibadet tamamen veya çoğunlukla genel Hıristiyanlık karakterini yansıtacaktır". Devlet okullarında yasalar mezhebe bağlı toplu ibadete izin vermemektedir. Eğitim yasası, Hıristiyan mezheplerince kabul edilebilecek ortak bir içerikle toplu ibadet yapılmasını öngörmektedir. Ayrıca devlet okullarında Hıristiyanlık dışı dinlere göre de toplu ibadet yapılması en azından teoride mümkündür.

Kilise Okulları; İngiltere'nin Hıristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte tarihi süreç içinde din, İngiliz eğitiminde önemli görevler üstlenmiş ve eğitim ile kilise arasında tarihe dayanan uzun bir ortaklık oluşup gelişmiştir. XIX. yüzyılın sonlarına kadar eğitimin tamamına yakınında başta İngiltere Kilisesi olmak üzere kiliselerin belirgin etkililiğini görmek mümkündür. Hızlı endüstrileşme ve zorunlu eğitim uygulamasıyla birlikte kilisenin eğitim alanındaki yeri ve önemi, yeni açılmaya başlayan devlet okulları lehine azalmaya başlamıştır. Başka bir deyişle Hıristiyan değerlerinin ve kilisenin okullardaki eğitim üzerindeki etkisi azalmakla beraber günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. İngiltere'de okulları ana hatlarıyla kilise ve devlet okulları olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Kilise okulu kavramından din adamı yetiştirmek için kurulmuş ve okul programının oldukça önemli sayılabilecek bölümü dini nitelikli konular için ayrılmış okullar anlaşılmalıdır. Kilise okulu, kilise

tarafından kurulan ve okul idare heyetinin çoğu veya bir bölümü kilise tarafından belirlenen, bağlı bulunduğu mezhebin eğitim alanında değer ve ideallerini devam ettirmek için ilk ve ortaokul seviyesinde kurulmuş okullar olarak tanımlanabilir. İngiltere kilisesi okulları için hazırlanan çerçeve programdaki din eğitiminin hedeflerinin devlet okullarındaki din eğitiminden önemli sayılabilecek bir farkının olmadığı görülmektedir. Din eğitiminin amacı öğrencilerin (Kaymakcan, 2005);

- 1) Hıristiyanlık ve ülkede temsil edilen diğer dinleri anlama ve bilmelerini geliştirmek,
- 2) İnanç, değerler ve geleneklerin fertler, toplumlar ve kültürler üzerindeki etkisini anlamalarına yardımcı olmak,
- 3) Kendi manevi yolculuklarına yardımcı olmak olarak ifade edilmektedir.

Geniş bir bakış açısıyla bakıldığında bireyin mutluluğu, varlığı, geleceği, felsefi ve ideolojik görüşlerin belirlenmesinde dine dayalı açıklamalar zenginlik oluşturmaktadır (Bilgin, 1995).

Din kavramına dair yapılan ve daha da arttırılabilir açıklamalar bize göstermektedir ki dinin kişi ve toplum üzerinde olumlu bir etkisinin var olduğu ve dinin eğitsel yönünün de bu etkileşimde rol oynadığıdır. Sadece eğitsel yönünün bu değişimleri gerçekleştirmedeki payının büyüklüğü bile dinin öğrenilebilir ve öğretilmeye değer olduğunu gösterir. Gerçekleştirilen değişimlerin oluşmasında eğitimin, bireylerin davranışlarını istendik yönde geliştirmesi en önemli hususlardandır (Sönmez, 1996).

Din eğitiminde bireyin davranışlarında istendik değişim meydana getirme çabası, bu süreçte bireyin öğrenme davranışının sergilenmesini önemli kılar. Davranım içsel, sezgisel, bilişsel veya devinişsel olabilir. Mutlak surette davranışın gerçekleştirilmesi gerekir.

Bu noktada din öğretiminin amaçları ile eğitim-öğretimin amaçları örtüşmektedir. Din öğretiminin amaçlarının ruhen ve motivasyona dayalı olması bu kazanımların somut olarak gerçekleştirilmesini gerektirir. Bu da eğitimin başat açıklamalarından olan istendik değişim meydana getirme sürecinde somut ürünler ortaya çıkmasını sağlar. Okullardaki din öğretiminin bir önemli faydası da dini olanla olmayan arasında ve geleneksel olanla modern olan arasında denge sağlama yeteneğinin oluşmasıdır. Okullar bilgi ve kültürü yayıcı, yenileyici, iyileştirici fonksiyonları olması nedeniyle bireylerin gerçek dünya ile aralarındaki iletişimi sağlayan önemli bir ara bulucudur. Okulların bu kurumsal kimlikleri ve din dersleri öğrencilerdeki dini tutum ve davranışları geliştirirken onları dogmatik inançlardan alıkoyarak, dini davranış modellerine aşırı bağlılıktan korur ve diğerlerinin dinleri ve kültürel uygulamalarına saygı duymayı, anlamayı ve hoş görü içerisinde olmasını sağlar (Miedema, & Bertram Troost, 2008). Dinin geniş çalışma alanı nedeniyle, din dersi bireysel ve toplumsal birikim üzerinden fikir yürüterek tartışma imkânı sunan birçok konuyu barındırır (Ipgrave, 2003). Öğrencilerin din ve din ile ilgili konular üzerine fikir yürütmelerinin sağlanması onların bilişsel yeteneklerinin de gelişmesini sağlar. Bilişsel olarak gelişimlerini tamamlayamamış bireyler dini meseleler ile tarihi, toplumsal ve kültürel meselelere objektif

yaklaşamayacak ve evrensel bir bakış açısı yerine menfaatçi bir yaklaşım içerisinde bulunacaktır (Çiftçi, 2003). Din öğretiminde uygulanacak yöntem ve teknikler öğrencinin bilişsel ve duyuşsal gelişimlerinin yanında ahlâki gelişimlerine de katkıda bulunarak, onları var olan sorunlar üzerinde sorgulama yapmaya ve dini meseleleri sosyal meselelerle ilişkilendiren ve bir arada yaşama bilincine kavuşturan öğrenci merkezli yöntemlerden oluşturulmalıdır.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de Temel Eğitim Düzeyi 4-5. Sınıflar Din Dersi programı ile İngiltere’nin Temel Eğitim Düzeyi 4-5. Sınıflar Din Dersi programının içerik boyutları açısından karşılaştırılmasıdır.

Yöntem

Bu bölümde araştırma yöntemini açıklamak üzere araştırma modeli, evren ve çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi başlıkları üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın Modeli

Bu çalışmada, Türkiye Temel Eğitim Düzeyi 4-5. sınıflar Din Dersi programı ile İngiltere Temel Eğitim Düzeyi 4-5. sınıflar Din Dersi programı içerikleri karşılaştırılarak, aralarındaki benzerlikler ve farklılıkların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Burada var olan bir durumun olduğu gibi ortaya koyulması amaçlandığından tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli Karasar’a (1994) göre çok sayıda birimden oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir sonuca varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir. Tarama modelleri, geçmişte ve halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez.

Bu araştırma; niteliksel veri toplamaya yönelik olup Türkiye ve İngiltere Temel Eğitim Düzeyi Din Dersi Programlarını karşılaştırmayı hedeflemiştir. Eğitim sistemlerinin karşılaştırılmasında; yatay ve dikey olmak üzere iki tür yaklaşım kullanılmıştır.

Bu yaklaşımlardan yatay yaklaşımda eğitim sistemlerindeki tüm boyutlar tek tek ele alınıp o döneme ait tüm değişkenler yan yana getirilerek, bütün unsurlardaki farklılıklar saptanmaya çalışılmaktadır (Demirel, 2000) Dikey yaklaşıma bakıldığında ise incelenen sistemin tarihi evrimi izlenir ve karşılaştırmalı eğitim yapan kişiye geleceğe ait bazı tahminler yapma kolaylığı sağlar (Türkoğlu, 1998).

Bu çalışmada ortaya koyma, tanımlama, açıklama, analiz etme gibi çeşitli teknikler kullanılmakla beraber; kısmen dikey yaklaşım, ağırlıklı olarak da yatay yaklaşım kullanılmıştır. Bu çalışmada genel eğitim sistemlerini anlamak amacıyla Türkiye ve İngiltere’nin eğitim sistemi analiz edilerek dikey yaklaşım kullanılmıştır. Türkiye ve İngiltere temel eğitim düzeyi din dersi programları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırılırken yatay yaklaşım kullanılmıştır. Yatay yaklaşıma göre; iki ülkenin okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yükseköğretim kademeleri hakkında bilgiler verilmiştir. Genel olarak

birbirleriyle karşılaştırılabilir olguların karşılaştırılması sonucunda belirli görüş açıları ya da ölçütlere göre değerlendirme yapılarak, bunlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar saptanmıştır.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden belge tarama yöntemi kullanılmıştır. Var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplanmasına belgesel tarama denir. Belge tarama, belli bir amaca yönelik olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2009).

Bu çalışmada nitel veri kaynağı olarak Türkiye ve İngiltere’de yürürlükte olan eğitim alanındaki mevzuat, eğitim sistemleri ve din dersi programları ile ilgili tez, kitap, dergi, makale gibi basılı bilimsel kaynaklardan yararlanılmıştır. Ayrıca, adı geçen ülkelerin eğitim bakanlıklarının yayınlarından ve eğitim ağlarının elektronik sayfalarından da yararlanılmıştır.

Araştırmaya temel oluşturacak dokümanlara konu ile ilgili alan yazının taranması ile bilgiye ulaşımın en hızlı yolu olan ağ bağlam (internet) ortamından ulaşılmıştır. Diğer taraftan Türkiye ve İngiltere’de din eğitimi ile ilgili hazırlanan tez, kitap, dergi, makale gibi basılı bilimsel kaynaklardan yararlanılmıştır. Ayrıca, adı geçen ülkelerdeki din dersi programları ile ilgili elektronik sayfalara, yasa ve mevzuata ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada temel olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma için elde edilen veriler amaçlar doğrultusunda karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalı eğitimin kendine özgü analiz yöntemlerine uygun olarak benzerlik ve farklılıklar analiz edilmiştir. Araştırma sorularından yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre veriler seçilmiş, düzenlenmiş, benzerlikler ve farklılıklar bir araya getirilmiş, karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Çalışmada ele alınan İngiltere 4.-5. sınıflar din dersi programı içerikleri aslına bağlı kalınarak ilgili dilden Türkçe ’ye çevrilmiştir. Türkçe ’ye çevrilen program, içerik, boyutunda Türkiye’de uygulanan tem 4.-5. sınıflar din dersi programı ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalar yapılırken elde edilen bilgiler bir araya getirilmiş ve mümkün olduğu kadar benzerlik ve farklılıkları ortaya koyacak şekilde derlenmiştir. Daha sonra bu bilgiler tablolaştırılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde çalışma problemine ilişkin elde edilen verilerin sunulması ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

Çalışma kapsamında ele alınan iki ülkenin Temel Eğitim Düzeyinde 4. sınıf Din dersi programlarında içeriğe alınan konular benzerlik ve farklılıklar göstermektedir. Türkiye Din dersi programının odağında, dinsel kavram ve ilişkilerin oluşturduğu, altı öğrenme alanı bulunmaktadır. Bunlar; İnanç, İbadet, Hz. Muhammed (S.A.V.) Kur’an ve Yorumu, Ahlâk, Din ve Kültür, İngiltere Din dersi programında da altı öğrenme alanı vardır. Bunlar Hıristiyan Yaşam Tarzı, Hz. İsa, Kitab – ı Mukaddes, Dua, Tanrı, Kilise

öğrenme alanlarıdır. Fakat Türkiye programından farklı olarak İngiltere programında Tanrı ve Kilise öğrenme alanı eklenerek, bu alan konuları detaylandırılmıştır. Öğrenme alanları da alt öğrenme alan hedeflerine ayrılarak Din dersi programının içeriği belirlenmiştir. Çalışma kapsamında ele alınan ülkelerde, Temel Eğitim düzeyinde 4. sınıflar Din dersi programı, öğrenme alanları ve öğrenme alanlarının içeriğini oluşturan konular karşılaştırıldığında, içeriğin çoğunlukla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Temel Eğitim düzeyinde 4. sınıflar Din dersi programında, içeriğe alınan konuların ülkelere göre dağılımının, Tablo 1 ile gösterilmesi, durumun daha açık bir şekilde değerlendirilmesine yardımcı olacaktır.

Tablo 1

4. Sınıf Din Dersi Programları İçeriklerinin Ülkelere Göre Dağılımı

İçerik/Ülkeler	Türkiye	İngiltere
İnanç	X	X
Hristiyan Yaşam Tarzı	X	X
İbadet	X	X
Dua	X	X
Hz. Muhammet	X	X
Hz İsa	X	X
Tanrı	X	X
Kur-an ve Yorumu	X	X
Kitabı Mukaddes	X	X
Ahlak	X	X
Kilise	X	X
Din ve Kültür	X	X

Kaynak: <http://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik> & <http://www.mmiweb.org.uk/publications/re/NSNF.pdf>.

Tablo 1 incelenen ülkelerdeki 4. sınıflar Din dersi programlarında içerikte yer alan konuların, Din dersinin temel kavramlarını içeren konu alanlarından oluştuğunu ve çok büyük bir oranda benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. İnanç öğrenme alanı, iki ülkede de Temel Eğitim Düzeyi Din dersi programının büyük bir bölümünü kapsar. Bu öğrenme alanında ana hedef öğrencilerde din ve ahlâk hakkındaki somut deneyimler konu ile sınırlandırılmaktadır. Bununla birlikte günlük konuşmalarda dini ifadeler altında şükür, günah, sevap kavramları, dilek ve dualar üzerindeki hedefler üzerinde durulmaktadır. Türkiye Temel

Eğitim Düzeyinde Din dersi programı, inanç öğrenme alanı, Din ve Ahlâk Hakkında Ne Biliyorum? konuları altında her iki ülkede ortak olarak yer alan konular yer almaktadır.

İbadet öğrenme alanının, Temiz Olalım konusunda her iki ülke programında yer almasına rağmen Türkiye programındaki bu öğrenme alanının konularının İngiltere programında yer alan aynı öğrenme alanının konuları ile çoğunlukla örtüşmediği görülmektedir. Bunun nedeni İngiltere Temel Eğitim Düzeyinde Din dersi program konularının Temiz Olalım alt öğrenme alanı konularına yer vermemesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye Din dersi programı, bu öğrenme alanında konular, dinin; beden, giysi, çevre temizliğine verdiği önem, sağlık temizlik ilişkisi ve manevi temizlik gibi davranışlarla sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte sözünde durmak, dürüst ve güvenilir olma gibi davranışların da manevi temizlik olduğu davranışlar bu konu içerisinde verilmektedir. Bunun da dinin temelini temizliğin oluşturduğu, temizliği bir bütün olarak ele almak gerektiği ve sağlık ile temizlik arasında doğrudan bir ilişki olduğu vurgulanarak bu davranışlar konu içerisinde verilmesi amaçlanmaktadır.

Hz. Muhammed (S.A.V.) öğrenme alanı, Hz. Muhammed'i Tanıyalım konusu içerisinde yer alan alt konularda Hz. Muhammed'in çocukluk ve gençlik hayatı genel hatları ile ele alınmaktadır. Özellikle Hz. Muhammed'in çocukluk ve gençlik yıllarındaki erdemli davranışları ele alınmaktadır. Bu davranış konuları somut olaylar örnek verilerek gerçekleştirilmektedir. Bu öğrenme alanında sevgi ve saygı, doğruluk ve dürüstlük, adalet, sözünde durmak gibi değerlerin öğrenilmesine öncelik verilmektedir.

Kur'an ve Yorumu öğrenme alanı, Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım alt öğrenme alanında konular Kur'an-ı Kerim'in indirilişinden, kitap haline getirilişine ve çoğaltılmasına kadarki süreç ayrıntılara inilmeden genel olarak ele alınmıştır. Bu konuların benzer şekilde Temel Eğitim düzeyinde 4. sınıflar Din dersi programı içeriklerine iki ülkede de dahil edildiği görülmektedir. Kutsal Kitap ve Model İnsan konuları ile her iki ülkede saygı, hoşgörü bilimsellik değerlerinin ilişkilerinin kavratılması amaçlanmaktadır.

Ahlâk öğrenme alanı, Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik alt öğrenme alanındaki konularda genel olarak sevgi, dostluk, kardeşlik; özelde ise inanılan dinin bu değerlerle ilişkisi kurulmaya çalışılmaktadır. Bu da öğrencilere somut davranımlar kazandırarak gerçekleştirilmektedir. Eleştirel düşünme, araştırma ve sosyal katılım gibi beceriler önemlidir. İngiltere'de bu öğrenme alanındaki bazı konulara kısmen yer verilmiştir. Bunun nedeni her iki ülkenin de inandığı dinlerin özel hedeflerine yer vermesinden kaynaklanmaktadır.

Din ve Kültür öğrenme alanı, Aile ve Din alt öğrenme alanında yer alan konular ailenin önemi, aile içi iletişim ve inanılan dinin aile ile ilgili öğütleri ile sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin geçmiş yaşantılarından yararlanma yoluna da gidilmiştir.

Sevgi, saygı, güven, aile birliğine önem verme, dayanışma, şefkat, paylaşma, özveri, hoşgörü, anlayış, sorumluluk ve duyarlılık bu öğrenme alanının konularında yer alan ve öncelik verilen değerlerdendir. Bunun yanında kadın ve çocuklara verilen önem konuları İngiltere Temel Eğitim Düzeyinde Din dersi programında, Türkiye programında yer aldığı gibi yeterince detaylandırılmıştır Fakat İngiltere Din dersi

programı, Tanrı ve Kilise öğrenme alanında yer alan alt konuların çoğu Türkiye Din dersi programında yer almamaktadır. Bunun nedeni İngiltere’de programda bu konuların detayına inilerek, tartışmaya ve sorgulamaya açık olan hedeflerle sınırlandırılmış olarak düşünülebilir.

5. Sınıflar Din Dersi Programları İçeriklerindeki Benzer ve Farklı Konular

Çalışma kapsamında ele alınan ülkelerde, Temel Eğitim Düzeyinde Din dersi 5. sınıflar programında, içeriğe alınan konular doğal olarak benzerlik ve farklılıklar göstermektedir. Her iki ülkede, 5. Sınıflar Din dersi programı, içeriğini oluşturan konular karşılaştırıldığında, içeriğin büyük oranda benzerlik gösterdiği görülmektedir. Temel Eğitim Düzeyinde 5. sınıflar Din dersi programında içeriğe alınan konuların, ülkelere göre dağılımının Tablo 2 ile gösterilmesi, durumun daha açık bir şekilde değerlendirilmesine yardımcı olacaktır.

Tablo 2

5. Sınıflar Din Dersi Programları İçeriklerinin Ülkelere Göre Dağılımı

İçerik/Ülkeler	Türkiye	İngiltere
İnanç	X	X
Tanrı	X	X
İbadet	X	X
Hristiyan Yaşam Tarzı	X	X
Hz. Muhammet	X	X
Hz. İsa	X	X
Kur-an ve Yorumu	X	
Kitab-ı Mukaddes	X	X
Dua	X	X
Kilise		X
Ahlak	X	X
Din ve Kültür	X	X

Kaynak: <http://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/>
<http://www.mmiweb.org.uk/publications/re/NSNF.pdf>

&

Tablo 2 incelendiğinde İngiltere ve Türkiye Temel Eğitim Düzeyinde 5. sınıflar Din Dersi programında içerikte yer alan konuların, çok büyük bir oranda benzerlik gösterdiği görülmektedir. İnanç öğrenme alanı, Allah inancı alt öğrenme alanında yer alan konular İngiltere programı ile büyük oranda örtüşmektedir.

Bu konu alanında insanların akıllı ve inanan bir varlık olma özelliği temel alınarak yaratıcının; yaşatıcı ve gözetici olduğu vurgulanmaktadır. Bu noktada insanların yaratıcıya güveni ve çalışması üzerinde

durulmaktadır. Bu konularda verilecek değerlerin başında bilimsellik, çalışkanlık, sevgi, güvenilirlik ve sorumluluk gelir.

Araştırma, zaman, mekân ve kronolojiyi doğru algılama ve eleştirel becerilerin kazandırılması da bu konular içerisinde yer almaktadır. Aynı konu İngiltere Temel Eğitim Düzeyi Din dersi programında Tanrı öğrenme alanı içerisinde yer almaktadır.

Günlük hayatta iletişim ve empati, eleştirel düşünme, dili, doğru, güzel ve etkili kullanma becerileri önemlidir. Bu beceriler Türkiye Temel Eğitim Düzeyi Din dersi programı, İbadet öğrenme alanında, İbadet Konusunda Bilgilenelim konularında her iki ülkede de yer almaktadır.

Din dersinin temelini oluşturan; güvenilirlik, sorumluluk, sevgi ve saygı, dayanışma, kardeşlik, doğruluk ve bağımsızlık gibi değerler iki ülke programında da yer almaktadır. Bu öğrenme alanı konularında inanç – ibadet ilişkisi ve ibadetlerdeki temel ilkeler vurgulanmaktadır. Bununla birlikte konular en genel anlamda ibadet, ibadet ile ilgili kavram ve mekânlar dua ile sınırlandırılmıştır.

Türkiye Temel Eğitim Düzeyi Din dersi programı, Hz. Muhammed (S.A.V.) öğrenme alanı, Hz. Muhammed ve Aile hayatı konularında din peygamberinin aile bireylerine danışması ve onların görüşlerine değer vermesine vurgu yapılmaktadır.

Her iki ülke programında bu konular işlenirken din peygamberinin ailesi içindeki örnek davranışları ve ailesinin örnek davranışları, öğrencinin somut deneyimler ile ilişkilendirilerek verilmektedir.

Din peygamberlerinin insani değerleri yerleştirmek için gönderilmiş peygamberler olduğu bilgisi her iki ülke konuları arasında ortak olarak yer almaktadır. Bu öğrenme alanı konularında yer alan ve verilecek değerler arasında sevgi, saygı, adalet, dayanışma, paylaşma, cömertlik, tutumluluk ve güvenilirlik bulunmaktadır. Bu konularda araştırma, mekân, zaman ve kronolojiyi algılama öncelikle verilecek beceriler arasında yer almaktadır.

Türkiye 5. sınıf Din dersi programı, Kur'an ve Yorumu öğrenme alanı, Kur'an-ı Kerim'in Temel Eğitici Nitelikleri konusu içerisinde dinin kutsal kitabının, dinin temel kaynağı olduğu vurgulanmaktadır.

İki ülke programı konularında dinin kutsal kitabının açıklayıcı ve yol göstericiliğinden hareketle insan ve yaratıcı arasındaki ilişkiye değinilmektedir. Günlük hayat içerisinde kullanılan ve her iki ülke konularında öncelikle verilecek değerler arasında bilimsellik, sevgi, iffet, doğruluk ve dürüstlük, sabır, sorumluluk, aile birliğine önem verme ve mütevazılık yer almaktadır.

Her iki ülke programında yer alan bu öğrenme alanı konularında kutsal kitabın, içeriğini anlama, problem çözme, eleştirel düşünme, mekânı, zamanı ve kronolojiyi araştırma becerileri öncelikle verilecek beceriler arasındadır.

Ahlâk din programlarının en önemli öğrenme alanlarından bir tanesidir. Türkiye ve İngiltere Temel Eğitim Düzeyinde Din dersi programları, Ahlâk öğrenme alanı, alt konularında öğrencilerin mümkün olduğunca somut deneyimlerinden yararlanmak amaç edinilmiştir.

Her iki ülke konularında dini ve milli bayramların, toplumsal birlik ve beraberliğimizdeki yeri, dayanışma ve paylaşmanın önemi vurgulanmaktadır. Bu konularda verilecek değerler arasında yardımseverlik, paylaşma, dayanışma, hoşgörü, dostluk ve kardeşlik yer almaktadır. Araştırma, iletişim ve empati, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma ile iletişim becerisi her iki ülkede de aynı konu altında verilecek beceriler arasındadır.

Türkiye Temel Eğitim Düzeyinde Din dersi programında yer alan Din ve Kültür öğrenme alanı, “Vatanımızı ve Milletimizi” Seviyoruz konuları İngiltere programı ile örtüşmektedir. Bunun nedeni Türkiye’de yer alan bu konu ile özellikle millet olma, birlik ve beraberlik, vatanın bütünlüğü, vatan ve millet için çalışmanın önemi ve benzeri hedefleri kazandırmak amaçlanmaktadır.

Bununla birlikte başta Atatürk olmak üzere Türk büyüklerine saygı, vatanseverlik, çalışkanlık, tarihsel mirasa duyarlılık, sorumluluk, dostluk ve kardeşlik, saygı ve sevgi, bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı, fedakârlık ve minnet gibi değerlerin konu içerisinde verilmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye programında bu konu içerisinde araştırma, sosyal katılım, iletişim ve empati, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, mekân, zaman ve kronolojiyi algılama gibi beceriler yer almaktadır. Fakat İngiltere’de bu öğrenme alanı içerisindeki konularda bu değer ve beceriler yer almamaktadır. Yine İngiltere Temel Eğitim Düzeyi Din dersi programında yer alan Kilise öğrenme alanı içerisindeki konular Türkiye programında yer almamaktadır. İngiltere’de yer alan bu konularla kısmen ortak olanların dışında Kilise’nin Hıristiyan geleneğindeki yeri ve önemi, Hıristiyanlık figürleri ve dini kurumların hayatın içerisindeki etkinliği gibi faaliyetlerin önemi konu içerisinde verilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın problemi olan “Türkiye’de Temel Eğitim Düzeyi 4-5. sınıflar Din Dersi programının içerikleri ile İngiltere’deki Temel Eğitim Düzeyi Din Dersi programının içerikleri arasında ne tür benzerlik ve farklılıklar bulunmaktadır?” sorusu açısından incelendiğinde, çalışma kapsamında incelenen iki ülkenin din dersi programlarının içeriklerine ilişkin sonuçlar şöyledir:

Din dersi programlarında içeriklere bakıldığında, inanç, ibadet, inanılan din peygamberi, dinin kutsal kitabı ve yorumu, ahlak, din ve kültür incelenen ülkelerin din dersi programı içeriklerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Yine aynı şekilde dua konularının da benzer olarak çalışma kapsamındaki bütün ülkelerin din dersi programı içeriklerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Din dersi programı içeriği, Türkiye’de altı (İnanç, İbadet, İnanılan Din Peygamberi, Dinin Kutsal Kitabı ve Yorumu, Ahlak, Din ve kültür) öğrenme alanı üzerine, İngiltere’de ise dört (Tanrı’ya İman, İnciller, İnanılan Din Peygamberi, Kilise) öğrenme alanı üzerine yapılandırılmıştır. İngiltere Din Dersi Programının öğrenme alanları, Türkiye ile benzeşmektedir.

İngiltere farklı olarak Kilise öğrenme alanını vermiştir. Türkiye'deki Temel Eğitim Düzeyi Din Dersi Programı içeriği ile İngiltere Temel Eğitim Düzeyi Din Dersi içeriğini oluşturan konu başlıkları arasında, yakın bir ilişki tespit edilmiştir.

Türkiye Temel Eğitim Düzeyi Din Dersi Programında, içeriklerin belirlenmesinde öğrencilerin, konulara ilişkin anlayış ve bilgi edinmeleri temel alınmıştır. Aynı zamanda üniteler belirlenirken; öğrencilerin gelişim özellikleri, öğrenme ilkeleri (yakından-uzaya, kolaydan-zora, basitten-karmaşığa, somuttan-soyuta) ön şart ve birbiriyle ilişkililik, birimler arasındaki anlam ve bütünlük gibi hususlar göz önünde bulundurulmuştur. Bunların yanı sıra üniteler öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerini karşılayacakları, yeteneklerini geliştirebilecekleri şekilde kapsamlı olarak belirlenmiştir.

Genel olarak çalışmada, Temel Eğitim Düzeyi Din Dersi Programları incelenen ülkelerde, Din Dersi programlarının içeriklerinin oluşturulmasında, Sarmal programlama yaklaşımının benimsendiği söylenebilir. Bu yaklaşımda içeriğin doğrusal bir sıra izlemediği görülmektedir. Daha önce öğrenilen bazı konular, belli zaman aralıklarında tekrar edilmektedir. Bu tekrarların amacı konuyu hatırlatmaktan çok, aynı konuyu daha çok detaylandırarak konunun kapsamını genişletmektir. Bu tip yaklaşımlarla hazırlanmış programların içeriği diğer program yaklaşımlarına göre daha esnektir. Ancak öğrenilecek konular ve öğrenme süresinin kontrollü olması gerekmektedir. Bu programlama yaklaşımı genellikle konuların yeri ve zamanı geldikçe tekrar tekrar öğretilmesi gerektiğinde bu programlama yaklaşımından yararlanılmaktadır. Her konunun kendi içerisindeki alt öğrenme konuları arasında ardışıklık olmak zorundadır.

Kaynakça

- Bilgin, B. (1995). *Eğitim bilimi ve din eğitimi*. Ankara: Yeni Çizgi Yayınları.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in' bilişsel ahlak gelişimi ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1*, 43–77.
- Demirel, Ö. (2000). *Karşılaştırmalı eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Ipgrave, J. (2003). Dialogue citizenship and religious education. In R. Jackson (Ed.). *International perspectives on citizenship education and religious diversity*. London: Routledge Falmer.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaymakcan, R. (2004). *Günümüz İngiltere'sinde din öğretimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Kaymakcan, R. (2005). *Ab çerçevesinde Türkiye'nin din eğitimi politikaları üzerine bir bakış*. Ankara
- Miedema, S., & Bertram-Troost, G. (2008). Democratic citizenship and religious education: Challenges and perspectives for schools in the Netherland. *British Journal of Religious Education, 30*, 123–132.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2010). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi 4. ve 5. sınıf öğretim programı*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Sönmez V. (1996). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- URL-1:
<http://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14> (Erişim tarihi: 24.10. 2015).
- URL-2:
<http://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/> (Erişim tarihi: 26.11. 2015).
- URL-3:
<http://www.mmiweb.org.uk/publications/re/NSNF.pdf> (Erişim tarihi: 26.11. 2015).
- URL-4:
<http://www.mmiweb.org.uk/publications/re/NSNF.pdf> (Erişim tarihi: 03.10. 2015).

İmam-Hatip Liselerinin Misyon, Vizyon ve Değerler Bağlamında Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi

Naciye Emen¹

Gülşah Polat²

Rüyam Küçüksüleymanoğlu³

Özet

Stratejik planlama kavramı, uzun vadeli amaç ve hedeflere ulaşmak için geliştirilen geniş bir planlama türüdür. Misyon, gelecekte elde edilecek hedefe yönelik misyon ve kararlılığın bir ifadesidir ve “biz neyiz?” sorusunun cevabıdır. Vizyon, gelecek için ulaşılabilir amaç ve hedefleri ifade eder. Örgütsel değerler, stratejik planlar geliştirilirken dayanması gereken davranış ilkeleri ve kurallarıdır. Örgütsel vizyon, misyon ve değerlerin belirlendiği aşamalar, stratejik planlamanın temelini oluşturan kritik süreçlerdir. Bu çalışmanın amacı İmam-Hatip liselerinde vizyon, misyon ve değer ifadelerinin analiz edilmesidir. Bu amaca ulaşmak için Bursa ili Osmangazi ilçesinde 11 İmam-Hatip Lisesinin misyon, vizyon ve temel değer ifadeleri toplanmış ve analiz edilmiştir. Araştırma betimsel tarama modelindedir. Veri analizinde vizyon, misyon ve temel değer ifadeleri çözümlenirken içerik analizi ve betimsel istatistikler kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; İmam-Hatip Liseleri misyon ifadelerinde en çok “dini becerilerle donatılmış bireyler yetiştirmek” ifadesine vurgu yapılırken; vizyon ifadelerinde “din konusunda toplumu aydınlatan kurum olmak”, temel değer ifadelerinden ise en çok “sürekli gelişim, din eğitimi, güven, başarılı olma ve sevgi” ifadelerine odaklanılmıştır. En az ise “yardımsever, kardeşlik, eleştirel düşünceye sahip olma ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılık” ifadelerine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Stratejik planlama, misyon, vizyon, temel değerler, İmam-Hatip Liseleri

Comparison of Imam-Hatip High Schools in the Context of Mission, Vision and Values

Abstract

The concept of strategic planning is a broad type of planning developed to achieve long-term goals and objectives. The mission is an expression of mission and determination towards the goal to be achieved in the future and is the answer to the question “what are we for? for the organization. Vision refers to the achievable goals and objectives for the future. Organizational values are the principles and rules of conduct which should be based upon while developing strategic plans. The stages at which organizational vision, mission and values are determined constitute critical processes underlying strategic planning. The aim of this study is to analyze vision, mission and value expressions in imam hatip high schools. In order to achieve this aim, 11 Imam-Hatip High Schools in Bursa Osmangazi district mission, vision and basic value statements were collected and analyzed. The research is a descriptive survey model. In data analysis, content analysis and descriptive statistics were used to analyze vision, mission and basic value expressions. According to the findings; in the mission statements of Imam-Hatip High Schools, educating individuals equipped with religious skills was emphasized. In the vision statements, being an institution that enlightens the society about religion has come forward. Among the expressions of value, the focus was on continuous development, religious education, trust, success and love. The least emphasized values are libertarian, successful, dependent on national and spiritual values, reading, valuing art, problem solving, helpful, open to critical thinking.

Keywords: Strategic planning, mission, vision, basic values, Imam-Hatip High Schools

¹ Okul Müdürü, Demirtaş İsmail Hakkı Bursevi Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Osmangazi, Bursa, Türkiye.

² Fen Bilgisi Öğretmeni, Niyazi Mısri Anadolu İmam Hatip Lisesi, Osmangazi, Bursa, Türkiye.

³ Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Bursa, Türkiye.

E-posta: ruyamk@uludag.edu.tr

Giriş

Stratejik planlama, uzun vadeli amaç ve hedeflere ulaşmak için geliştirilmiş, kapsamı geniş olan bir planlama türüdür (Küçüksüleymanoğlu, 2008; Gülşen, 2013). Stratejik planlama bir örgütün günlük faaliyetlerini yönlendirerek, örgüte bir anlam katarken, örgütün değerlerini, mevcut durumunu ve çevresini değerlendirip, bu faktörleri örgütün arzulan gelecek durumu ile ilişkilendirmektedir (Gürer, 2006). Örgütlerin çevresinde belirsizliklerin artması stratejik planlamanın önemini artırırken, çevredeki değişimleri anlamasına da yardımcı olmaktadır. Örgütsel etkililiğin artması için çözümler üreten örgütler için etkili ve uygulanabilir bir stratejik planlama gereklidir (Yolcu, 2014).

Türkiye’de 2003 yılında yürürlüğe giren 5018 sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu” ile bazı kamu kurum ve kuruluşlarında pilot olarak stratejik planlama uygulamasına başlanmış, 2006 yılında çıkarılan “Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” gereği tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca stratejik plan hazırlanması yasal zorunluluk haline gelmiştir (DPT, 2006). Milli Eğitim Bakanlığı da bu doğrultuda 2006/55 ve 2010/14 sayılı genelgeler ile 2010 yılından itibaren tüm okul ve kurumlarda stratejik plan hazırlanması ve uygulanması sürecini başlatmıştır. Bu uygulama tüm okullarda yürütülmekte ve sürecin ilk aşamasında Planlı Okul Gelişim Modeli ile her kademe ve türdeki okullarda, okul gelişimi yönetim ekibinin (OGYE) kurulması, stratejik plan ve okul gelişim planının hazırlanması, okul gelişim planının uygulanması, gözden geçirilmesi, biçimlendirici değerlendirme, düzeltilmiş okul gelişim planının uygulanması ve okul gelişim raporunun hazırlanması (MEB, 2007) aşamaları kurgulanıp uygulanmıştır. Sürecin ikinci basamağında ise stratejik planlama mantığına uygun olarak okulların misyonunun, vizyonunun, değerlerinin ve bunlara bağlı olarak da stratejik amaç ve hedeflerinin belirlenerek eylem planlarının hazırlanması aşamasına geçilmiştir.

Misyon, bir örgütün varlık nedeni, örgütün varlığını sürdürmesini sağlayan amaçlar ve onu diğerlerinden ayıran özelliklerdir (DPT, 2006; MEB, 2007). Misyon kavramı örgütün ya da uygulanan programların neyi, kimin için yaptığını ifade eden somut ve ölçülebilir özelliğe sahip, “niçin varız?” sorusunun yanıtıdır. Bu anlamda misyon ifadesi ile örgütsel kimlik belirlenir ve bu kimlik tüm paydaşlar ve kamu oyu ile paylaşılır. Stratejik planlama örgütlerin misyonu çerçevesinde yapılır. Misyon, örgütün sunduğu tüm hizmet ve etkinlikleri kapsayan bir şemsiye kavramdır. Türkiye’deki tüm okulların ana çerçeve misyonu, yasalarla belirlenmiştir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ve MEB ortaöğretim kurumları yönetmeliğine göre İmam-Hatip Liseleri; ortaöğretim kurumlarının genel amaçlarının yanı sıra, “imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır” ve Kuran kursu öğreticiliği, hatiplik gibi dini hizmetleri yerine getirecek bireyleri yetiştirir (MEB, 2017).

Vizyon, sahip olunan değerlerin anlam ve yansıması ile zihinde çizilen bir tablo (Özden, 2008); örgüte ilişkin düşünülen geleceği tasarlayabilme (Erçetin, 2000); örgütün gelecekte ne olacağına ilişkin stratejik bir

bakış ve kurgulama (Balcı, 2005) olarak tanımlanabilir. Her örgütün vizyonu kendine özgü ve diğerlerinden farklı bir özelliğe sahip olmalı, geleceğe yönelik olarak örgütün iç ve dış çevresinde yapılması düşünülen tüm faaliyetler göz önünde bulundurulup, değerlendirilmelidir. Vizyonun, örgütün tüm paydaşları tarafından anlaşılması, paylaşılması sağlanmalıdır. Vizyon kamuoyunda örgütün kültürü hakkında bir fikir oluşturmaya yardımcı olmalıdır (Eren, 2005). İyi ifade edilmiş bir vizyon bildirimini kısa, akılda kalıcı, ilham verici, iddialı ve gelecekteki başarıları tanımlayıcı olmalıdır (DPT, 2006; MEB, 2007; Küçüksüleymanoğlu, 2008). Bir eğitim örgütünün vizyonu; ideal gelecekte olacak ve olması gereken eğitimin resmini, imajını ya da düşüncesini tasvir eder. Eğitim kurumları için hazırlanan vizyon ifadelerinin temel işlevi örgütün insan kaynaklarını motive etme, güçlendirme-geliştirme, takım çalışmasını sağlama, karara katılımı, eğitim kurumunun gelişimini sağlayacak kararların alınmasını teşvik etme ve bütün iş görenlerin enerjilerini okulun gelişmesine odaklandırmadır (Durukan, 2006).

Değerler düşünme biçimini, davranışları olaylar karşısındaki tepkileri belirleyen örgüte özgü özelliklerdir. (Kılıç, 2010: 83). İyi ifade edilmiş bir değerler bildirimini temel ilke ve inançları açık, kesin bir dille ortaya koyarak çalışanların işlerini en iyi şekilde yapacakları şartlara ilişkin temel düşünceyi belirtmeli; örgütün vizyonunu gerçekleştirmesini sağlayacak sistem ve süreçleri desteklemelidir (DPT, 2006). Değerler, iyi ve kötünün ölçütü olarak davranışların, kararların, grup ilişkilerinin, insan ilişkilerinin, örgütsel davranışın, ast-üst ilişkilerinin, örgüt-çevre ilişkilerinin ve daha birçok konunun temel belirleyicisi konumundadır (Yılmaz, 2008). Değerler, örgütün karakterini belirleyip, iç paydaşlara misyon ve aidiyet duygusu sağlarken, yöneticilerin davranışlarına da rehberlik etmektedir (Irby, Brown ve Yang, 2006). Değerler, okulun örgütsel ikliminden ve kültüründen beslenmektedir. Okul yöneticilerinin ve çalışanların, okul hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik çalışmalarını yürütürken onlara yol gösteren, tüm çalışanların benimsediği değerler, inançlar ve düşünceler sistemi, o okulda paylaşılan değerler kurum kültürü olarak kabul edilmektedir (MEB, 2007). İmam-Hatip Liselerinin kuruluş amacı bağlamında dinî eğitimin diğer okullara göre ön planda olduğu düşünülürse değer kavramının bu okullarda daha da öne çıkması beklenmektedir.

Misyon, vizyon ve değerlerin belirlenmesi örgütün yönünü belirleyen, stratejik yönetim ve stratejik planlamanın en önemli aşamalarından biridir. Çünkü stratejik yönetim ve onun bir parçası olan stratejik planlama bir örgütün ne olduğu, ne yaptığı ve nasıl yaptığı, yani örgütün amaç ve hedeflerine nasıl ulaşılacağını gösteren çabalar bütünüdür (Bryson, 2004). Dolayısıyla örgütü geleceğe taşıyacak stratejilerin belirlenmesinde, örgütün misyon, vizyon ve değerleri oldukça önemlidir.

Dinî eğitim almış kişilerin ve nitelikli imam-hatiplerin yetişmesi amacıyla açılmış olan İmam-Hatip Liseleri, kurulduğu günden günümüze kadar amaçları, yapısı, programları, öğrencileri ve mezunları açısından genel eğitim sistemi içerisinde en çok tartışılan kurumlardan biri olmuştur. Bu tartışmalar genelde siyasi ve ideolojik olduğu için alınan kimi karar ve uygulamalar nesnellikten, bilimsellikten, pedagojik, geniş tabanlı ve katılımcı olmaktan uzak olmuştur.

Tüm bu tartışmalar eşliğinde İmam-Hatip Liseleri bazen kapanma noktasına gelse de şu anda okul ve öğrenci sayısı itibarıyla artış göstermiş (605 okul ve 627503 öğrenci) (MEB, 2019); bu okullarda toplumun, ebeveynlerin ve öğrencilerin beklentilerine cevap verecek süreçler tasarlanıp uygulanmıştır. Toplumun bu okullara rağbet göstermesinin temel gerekçelerinden biri, dini hassasiyetlerini örgün eğitimde karşılayan ve alternatifi olmayan tek kurum olmasıdır. İmam-Hatip Liselerinin Türk eğitim sistemi içerisindeki yeri, kuruluş amacı ve toplumun beklentileri dikkate alınarak stratejik planlama çalışmaları yapılması kaçınılmaz olmuştur. Bu çerçevede stratejik planlama sürecinde yer alan misyon, vizyon ve değer ifadeleri İmam-Hatip Liseleri için daha büyük önem kazanmıştır.

İlgili literatür incelendiğinde farklı türdeki eğitim örgütlerinin misyon, vizyon ve değer ifadelerinin analizine yönelik çeşitli araştırmalar bulunmaktadır (Aydın, 2002, 2008; Kıncal ve Işık, 2005; Sezgin, 2006; Morphew ve Hartley 2006; Yılmaz, 2006, 2007, 2008; Arslan, 2007; Turan ve Aktan, 2008; Abelman ve Dalessandro, 2008; Özdem, 2011; Altınkurt&Yılmaz, 2011; Yılmaz& Altındağ, 2011;) İmam-Hatip Liselerine yönelik bu tür bir çalışmanın olmaması dikkat çekmiştir.

Bu araştırmanın temel amacı, İmam-Hatip Liselerinin stratejik planlarında yer alan vizyon, misyon ve değer ifadelerinin karşılaştırılmalı olarak incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. İmam-Hatip Liselerinin vizyon, misyon ve değerleri nelerdir?
2. İmam-Hatip Liselerinin vizyon, misyon ve değer ifadeleri ne sıklıkta kullanılmaktadır?
3. İmam-Hatip Liselerinin vizyon, misyon ve değer ifadeleri birbirleri ile hangi yönleriyle benzerlik ve farklılık göstermektedir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı temel alınmış, araştırmanın deseni, durum çalışması olarak tanımlanmıştır. Durum çalışması, olgu/olay ile içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirlenmediği ancak bir olgunun/olayın kendi gerçek yaşam ortamında derinlemesine incelenmesine olanak veren görgül bir araştırma deseni olarak tanımlanmaktadır (Subaşı ve Okumuş, 2017). Araştırmaya dahil olan İmam-Hatip Liselerinin her biri bir durum olarak ele alınmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analiz kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Bursa ili Osmangazi ilçesindeki 11 İmam-Hatip Lisesi oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini oluşturan okullarla ilgili bilgiler aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 1

Araştırmadaki Okulların Özellikleri

OKUL	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI	FİZİKSEL KOŞULLARI	ÖĞRETİM ŞEKLİ
Şehit Jandarma Er Selim Koçdemir Anadolu İmam- Hatip Lisesi	568	57	Derslik :24 BT Sınıfı : ✓ Kütüphane : ✓ Fen Laboratuvarı : ✓(3 adet) Konferans Salonu : ✓	Tam Gün ✓
Nizam Karasu Anadolu İmam-Hatip Lisesi	1384	102	Derslik :60 Resim Sınıfı : ✓ BT Sınıfı : ✓ Kütüphane : ✓(2 adet) Fen Laboratuvarı : ✓(3 adet) Konferans Salonu : ✓(2 adet) Atölye-İşlik : ✓	Tam Gün (Proje Okulu)
Demirtaş İsmail Hakkı Bursevi Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi	844	47	Derslik :27 Fen Laboratuvarı : ✓ Kütüphane : ✓ Kantin : ✓	Tam Gün
Osmangazi Ali Osman Sönmez Anadolu İmam-Hatip Lisesi	799	31	Derslik :24 Kütüphane : ✓ Fen Laboratuvarı : ✓(2 adet) Konferans Salonu : ✓ Atölye-İşlik : ✓ Kantin : ✓ Spor Salonu ✓	Tam Gün
Mıhraplı Abdulkadir Can Anadolu İmam-Hatip Lisesi	879	79	Derslik:33 Kütüphane: ✓ Fen Laboratuvarı: ✓ Konferans Salonu: ✓ Kantin: ✓	İkili Öğretim

Tablo 1 (Devamı)

Araştırmadaki Okulların Özellikleri

Şeyh Edebali Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi	631	35	Derslik :35 Fen Laboratuvarı : ✓(2 adet) Konferans Salonu: ✓ Kantin: ✓ Spor Salonu: ✓ Revir : ✓	Tam Gün
Mehmet Zahit Kotku Anadolu İmam Hatip Lisesi	481	37	Derslik :19 Kütüphane : ✓ Konferans Salonu: ✓	İkili Öğretim
Uluslararası Murat Hüdavendigâr Anadolu İmam-Hatip Lisesi	391	36	Derslik :30 BT Sınıfı : ✓ Kütüphane : ✓ Fen Laboratuvarı : ✓(3 adet) Konferans Salonu : ✓ Atölye-İşlik : ✓(4adet) Kantin : ✓ Spor Salonu : ✓ Revir: ✓ Müzik Sınıfı : ✓ Resim Sınıfı : ✓ Yemekhane : ✓ Yatakhane: ✓	Tam Gün(Proje Okulu)
Niyazi Mısri Anadolu İmam-Hatip Lisesi	309	30	Derslik :14 Kütüphane : ✓ Fen Laboratuvarı : ✓ Konferans Salonu: ✓ Kantin: ✓ Spor Salonu: ✓ Yemekhane : ✓	Tam Gün
Bursa Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Anadolu İmam-Hatip Lisesi	450	10	Derslik :44 Kütüphane : ✓ Konferans Salonu: ✓ Atölye-İşlik : ✓(10 adet)	Tam Gün

Tablo 1 (Devamı)

Araştırmadaki Okulların Özellikleri

Cem Sultan Anadolu İmam-Hatip Lisesi	550	59	Derslik :25 BT Sınıfı: ✓ Kütüphane : ✓ Fen Laboratuvarı : ✓(2 adet) Resim Sınıfı: ✓ Atölye: ✓ (2 adet) Kantin:✓ Spor Salonu: ✓ Yemekhane : ✓	Tam Gün
---	-----	----	--	---------

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada Osmangazi ilçesinde bulunan İmam-Hatip Liselerinin misyon, vizyon ve değerleri ile ilgili veriler öncelikle web sayfaları aracılığıyla elde edilmeye çalışılmıştır. Ancak çoğu okulun web sayfasının bulunmaması ya da yeterli bilginin yer almaması nedeniyle, okullar ziyaret edilerek okul yöneticilerinden vizyon, misyon ve değerler doküman olarak alınmıştır. Araştırmanın verileri Mart- Mayıs 2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmada analiz tekniği olarak anlamsal içerik analizi kullanılmıştır. Okulların misyon, vizyon ve değer ifadeleri içerik analizi yöntemiyle incelenmeye çalışılmıştır. Ayrı ayrı dosyalarda yazılan vizyon, misyon ve değer ifadeleri ana temalar oluşturularak frekansları çıkarılmıştır. Frekansları çıkarılan ifadelerin birbirlerine en yakın olanları kategorize edilerek alt temalar oluşturulmuştur. Temalar belirlenirken farklı öğelerin aynı temada yer almamasına, temaların ayırt edici olmasına, bir öğenin farklı temalar altında yer almamasına dikkat edilmiştir (Bilgin, 2006). Araştırmacılar bu işlemleri birbirinden bağımsız olarak yapmışlardır. Böylece araştırmada kodlama güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır (Başfıncı, 2008). Daha sonra bir araya gelen araştırmacılar, farklı temalar altında değerlendirdikleri görüşler üzerinde fikir birliğine varmışlardır.

Araştırmanın güvenilirliği “Güvenirlilik = Görüş birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100” formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Araştırmacı ve uzman arasındaki güvenilirlik oranları misyon için % 98, vizyon için % 94, değerler için % 87 olarak bulunmuştur. Güvenirlilik koşulu olarak % 70 ve üzerindeki değerler yeterli görüldüğü için bu çalışmanın güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

Bulgular

Bu kısımda okulların misyon, vizyon ve değer ifadeleri ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. İncelenen 11 İmam-Hatip Lisesinin stratejik planında yer alan misyon ifadelerinin çözümlenmesi Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Okulların Misyonları ile İlgili Çözümleme

İfadeler	Yüzde(%)	Frekans
Dini becerilerle donatılmış bireyler yetiştirmek	54,5	6
Kültürel mirasa saygı duyan bireyler yetiştirmek	45,5	5
Özgüven sahibi bireyler yetiştirmek	45,5	5
Milli ve manevi değerlere bağlı bireyler yetiştirmek	45,5	5
Ahlaklı bireyler yetiştirmek	36,4	4
Saygılı bireyler yetiştirmek	36,4	4
Özgürlükçü bireyler yetiştirmek	27,3	3
Başarılı bireyler yetiştirmek	27,3	3
Mutlu bireyler yetiştirmek	18,2	2
Üreten bireyler yetiştirmek	18,2	2
Duyarlı bireyler yetiştirmek	18,2	2
Donanımlı bireyler yetiştirmek	18,2	2
İletişime açık bireyler yetiştirmek	18,2	2
Araştıran bireyler yetiştirmek	18,2	2
Açık fikirli bireyler yetiştirmek	18,2	2

Stratejik planlarda en fazla yer alan misyon ifadesi; “dini becerilerle donatılmış bireyler yetiştirmek” (f=6, % 54,4) olmuştur. Ayrıca “kültürel mirasa saygı duyan” (f=5, % 45,5), “özgüvenli” (f=5, % 45,5), “milli manevi değerlere bağlı” (f=5, % 45,5) bireyler yetiştirmek yine en çok kullanılan ifadeler olmuştur. Öte taraftan “mutlu, üreten, duyarlı, donanımlı, iletişime açık, araştıran ve açık fikirli bireyler yetiştirmek” ise en az kullanılan misyon ifadeleridir.

Okulların stratejik planlarında yer alan ve örgütün neyi başarmak istediğini ve gelecekte neyi hedeflediği ile ilgili düşünceleri yansıttığını gösteren vizyonların çözümlenmesi Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3

Okulların Vizyonları ile İlgili Çözümleme

İfadeler	Yüzde(%)	Frekans
Din konusunda toplumu aydınlatan kurum olmak	90,9	10
Topluma öncülük eden bir kurum olmak	72,7	8
Kültürel açıdan etkin bireyler yetiştiren bir okul olmak	54,4	6
Model okul-tercih edilen okul olmak	45,5	5
İnançlı bireyler yetiştiren okul olmak	36,3	4

Tablo 3 (Devamı)

Okulların Vizyonları ile İlgili Çözümleme

Kültürel mirasa değer veren bireyler yetiştirmek	36,3	4
Bilimsel düşünen bireyler yetiştiren okul olmak	36,3	4
Ahlaklı bireyler yetiştiren bir kurum olmak	36,3	4
İbadet esasları ile ilgili işleri yürüten din görevlileri yetiştiren kurum olmak	36,3	4
Hayatı yorumlayabilen bireyler yetiştiren okul olmak	27,3	3
Okuyan bireyler yetiştiren bir okul olmak	27,3	3
Sanata değer veren vatandaşlar yetiştiren okul olmak	27,3	3
Problem çözebilen bir okul olmak	27,3	3
Değişime ve yeniliklere açık okul olmak	18,9	2

Vizyonları incelenen okullarda en çok yer alan “din konusunda toplumu aydınlatan bir kurum olmak” (f=10, % 90,9) ifadesidir. Bu ifade incelenen 11 okulun 10 tanesinin vizyonunda bulunmaktadır. Bunu “topluma öncülük eden bir kurum olmak” (f=8, % 72,7), “kültürel açıdan etkin bireyler yetiştiren bir okul olmak” (f=6, % 54,4) ve “ifadeleri takip etmektedir. En az kullanılan ifadeler ise “problem çözebilen ve sanata değer veren vatandaşlar yetiştiren okul olmak, değişim ve yeniliklere açık okul olmak” ifadeleridir.

İmam-Hatip Liselerinin stratejik planlarında bulunan değerler incelendiğinde gerçekleştirilen çözümleme Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4

Okulların Değerleri ile İlgili Çözümleme

İfadeler	Yüzde (%)	Frekans
Sürekli gelişim	100	11
Din eğitimi	100	11
Güven	100	11
Başarılı olma	100	11
Sevgi	100	11
Öğrenmeyi öğrenen	63,6	7
Bilimsellik	63,6	7
Yenilikçi	54,5	6
Sorumlu	45,5	5

Tablo 4

Okulların Değerleri ile İlgili Çözümleme

İşbirlikçi	45,5	5
Üreten	45,5	5
Ahlaklı	36,3	4
Özgür	36,3	4
Hoşgörülü	36,3	4
Milli ve manevi değerlere sahip çıkan	36,3	4
Saygı	36,3	4
Yaratıcı	36,3	4
Değişime açık	36,3	4
Şeffaflık	27,3	3
Donanımlı olma	27,3	3
Katılımcı	27,3	3
Çalışkan	27,3	3
Dürüst	27,3	3
Planlılık	27,3	3
Problem çözebilen	27,3	3
Erdemli	27,3	3
Adalet	27,3	3
Empati	27,3	3
Yardıms sever	18,9	2
Kardeşlik	18,9	2
Eleştirel düşünceye sahip olma	18,9	2
Atatürk ilke ve inkılapları	18,9	2

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere en çok vurgulanan temel değerler “sürekli gelişim” (f=11, % 100), “din eğitimi” (f=11, % 100), “güven” (f=11, % 100), “başarılı olma” (f=11, % 100) ve “sevgi” (f=11 % 100)’dir. En az vurgulanan değerler ise “yardıms severlik, kardeşlik, eleştirel düşünme ve Atatürk milliyetçiliği”dir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada İmam-Hatip Liselerinin stratejik planlarında bulunan misyon, vizyon ve temel değer ifadelerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. İncelenen okulların önemli bir kısmının vizyon ve misyon ifadeleri birbirine çok benzer ifadelerle yazılmıştır. Bunun en temel nedeninin okullarda stratejik planlama çalışmaları yürütülürken kavramların ayrımlarının çok iyi bilinmemesi, başka bir kurumun misyon, vizyon ve değer ifadelerinin üzerinde çalışılmadan kopyala-yapıştır yöntemiyle aktarılması ya da okulların misyon, vizyon ve değer ifadelerinin genellikle çoğulcu bir paydaş katılımı yerine yöneticiler veya birkaç kişilik küçük kapalı gruplar tarafından yazılmış olması olabilir diye düşünülmektedir. Ancak, her kurumun kendine özgü nitelikleri, örgüt kültürü, iklimi vardır ve bunlar o kurum hakkında bilgi verici niteliktedir. Bu nedenle misyon ifadeleri farklı, kendine özgü ve örgütsel özellikleri tanıtıcı olmalıdır. Misyon ifadelerinde genellikle okulların yaptıkları belirtilmiş ancak ne, nasıl ve kimin için yaptığı ile ilgili bilgilere ulaşılamadığı saptanmıştır. Oysa İmam-Hatip Liseleri misyonlarını yasal düzenlemelerle kuruma verilmiş görev ve yetkiler çerçevesinde özlü, açık ve çarpıcı şekilde ifade etmelidir.

Çalışmanın sonucunda misyon olarak en fazla yer bulan “dini becerilerle donatılmış bireyler yetiştirmek” ifadesinin İmam-Hatip Liselerinin imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesine kaynaklık edecek gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması amacıyla kurulmuş olması gerçeği ile örtüştüğü saptanmıştır. Ayrıca “dini becerilerle donanmış ahlaklı bireyler yetiştirmek” ifadelerinin başta ebeveynler olmak üzere özellikle de toplumun muhafazakar kesimi için ilgi çekici olabileceği düşünülmektedir.

Ortaöğretim kurumlarının amaçlarından olan “öğrencileri bedenî, zihnî, ahlâkî, manevî, sosyal ve kültürel nitelikler yönünden gelişmiş, demokrasi ve insan haklarına saygılı, öz güven ve sorumluluk sahibi, bilgi üretebilecek yabancı dil, teknoloji okuryazarlığı, yaşam boyu öğrenme” gibi çok önemli yetkinliklerin İmam-Hatip Liselerinin çok büyük bir çoğunluğunun misyon ifadelerinde yeterince yer almadığı düşünülmektedir. Oysa günümüzde okullardan, eleştirel düşünen ve öğrenmeyi öğrenmiş bireyler yetiştirmeleri (Özden, 2002; Karşlı, 2003; Turan, 2003; Oktay ve Esmer, 2008) ve bilginin sürekli olarak yeniden üretildiği, öğretmen ve öğrencinin de bilginin üretilmesi sürecinde aktif rol üstlendiği kurumlar olmaları beklenirken, İmam-Hatip Liselerinin birçoğunun bunlara ya hiç yer vermemiş ya da çok az yer vermiş olması düşündürücüdür. Bununla birlikte İmam-Hatip Liselerinin aynı zamanda birer meslek lisesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda “din hizmetlerini organize edip icra edebilen bireyler yetiştirmek” gibi bir misyon ifadesinin hiçbir okulun stratejik planında yer almayışı da en büyük eksikliklerden biri olarak düşünülmektedir.

İmam-Hatip Liselerinin vizyon ifadelerinin çözümlenmelerinde en sık “din konusunda toplumu aydınlatan kurum olmak” (% 90,9) ifadesine rastlanmaktadır. Çalışmada yer alan okulların vizyon ifadelerinin büyük bir kısmının iç ve dış paydaşlar ve yararlanıcılar dikkate alınarak oluşturulduğu görülmektedir. Ancak

vizyon ifadelerinin üzerinde düşünülmeden oluşturulduğu da görülmektedir. Vizyon ifadeleri mevcut durumda var olan ve sorun teşkil eden durumların gelecekte düzeltilmesi amaçlı ifadeler olduğu için, örneğin “din konusunda toplumu aydınlatan kurum olmak veya topluma faydalı bir okul olmak” ifadesi çok olumsuz bir duruma işaret etmektedir. Eğer vizyon kurumun gelecekte olmak istediği nokta ile ilgili bir durumu anlatıyorsa bu ifade, kullanıldığı okula dair “din konusunda toplumu aydınlatamadığı veya toplumun gerçeklerinden uzak olunduğu” şeklinde yorumlara yol açabilir. Benzer şekilde “değişime ve yeniliklere açık olmak, problem çözebilen, bilimsel düşünen, sanata değer veren, okuyan, Atatürk ilke ve inkılablarını özümsemiş, her türlü farklılıklara saygı duyan, ders dışı etkinlikleri destekleyen” gibi ifadeler okulların mevcut durumları hakkında olumsuz özelliklere işaret ederken bir taraftan da iyi ifade edilmiş vizyon özelliklerini taşımakta olup gelecekteki başarıları ve ideal olanı arzulamak olarak değerlendirilebilir.

Araştırma sonuçlarına göre kimi okullarda uygun şekilde yazılmayan vizyon ifadelerinde genellikle kavramlar birbirine karıştırılarak, vizyon yerine misyon veya değer ifadeleri yazılmış ya da daha çok gelecekte beklenenin belirtildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra okulların vizyon ifadelerinde en çok yer verdikleri “model okul olmak”, “inançlı bireyler yetiştiren okul olmak” vizyonları tam olarak gelecekteki durumu yansıtmamaktadır. Çünkü okulların model okul olmak ve inançlı olmakla neyi kastettikleri net değildir. Bu anlamda bazı vizyon ifadeleri, açık ve anlaşılır olma özelliğinden uzak kalmıştır.

Eğitim bir süreçtir ve bu süreçte asıl olan, bireyin davranışlarının, toplumsal değerler çerçevesinde yine toplumun beklentileriyle eşleştirilerek istenilen değişimi gerçekleştirme çabalarıdır. Eğitim örgütlerinde değer oluşturma ve bu değerleri paylaşarak hayata geçirme süreci örgüt açısından önemli bir yer tutmaktadır. Ciddi toplumsal değişimlerin yaşandığı, İslam karşıtlığının arttığı günümüzde, yaşanan değer krizlerine ve belirsizliklere ülkemiz adına çözüm sunabilecek yapılar arasında İmam-Hatip okullarının yer alması ve bu okulların belirledikleri değerlerin hem toplum hem de İslam öğretisi açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Toplumda sağlıklı ve hakikatlere dayalı bir din anlayışının yaşanması ve gelişmesinde İmam-Hatip Liselerinin rolü büyüktür. “Din eğitimi”, “sürekli gelişim”, “güven”, “başarılı olma” ve “sevgi” temel değer ifadeleri İmam-Hatip Liselerinin hepsinde bulunmaktadır. İyi ifade edilmiş bir değerler bildiriminin kurumun vizyonunu gerçekleştirmesini sağlayacak sistem ve süreçleri desteklemesi gerektiği (DPT, 2006) düşünülürse çalışmada en çok rastlanan bu değer ifadelerinin söz konusu durumla uyum sağladığı görülmektedir. İmam-Hatip öğrencileri ve mezunlarının; din bilgisine hâkim, güvenilir, yenilikçi olmasıyla birlikte, gelecekte dini konuları istismar edebilecek grup ya da bireylerin varlığına izin vermeyeceği de düşünülmektedir. Ayrıca 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan genel amaçlarla çalışmada stratejik planları incelenen okulların temel değerlerinin tutarlı olduğu görülmektedir. Ancak, değerler arasında sık rastlanan ifadeler arasında yer alan “öğrenmeyi öğrenen bireyler yetiştirmek” ve “öğrenmeyi öğrenen bir kurum olmak” misyon ve vizyon ifadeleriyle daha fazla örtüşen bir hedef olduğundan bu ifadelerin vizyon ve misyon ifadeleri arasında da yer bulmasının gerektiği düşünülmektedir. İmam-Hatip Liselerinin değer ifadelerine bakıldığında görülmektedir ki, bazı ifadeler değer ifadesinden

çok, misyon ifadesi özelliği taşımaktadır. Bu da okulların değerlerin ne olduğu ile ilgili bilgilerinde eksiklik olduğu; değerler ile vizyon, misyon ifadelerinin karıştırıldığı; ya da değer oluşturma konusunun ciddiye alınmadığı; değerlerin sadece stratejik planda veya internet sitesinde görülmesi maksadıyla oluşturulduğu sonucunu akla getirmektedir. İmam-Hatip Liselerinin toplumun kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi büyük ölçüde toplumun bu okullara güven duymasına bağlıdır. Bu da İmam-Hatip Liselerinin içinde yer aldıkları çevrenin geliştirilmesinde üstlendikleri sorumluluğu ortaya koymaktadır. Bu nedenle İmam-Hatip Liselerinde değer oluşturma süreci ciddiye alınmalı; örgütün kimliği, felsefesi, varoluş amacı ve toplumsal değerleri göz ardı edilmeksizin bu süreçte planlı bir şekilde ilerleme kaydedilmelidir. Ayrıca belirlenen değerler tüm örgüt paydaşları tarafından benimsenmeli, bu değerlerden taviz vermeme adına çaba sarf edilmelidir.

Bu çalışma Bursa ili Osmangazi ilçesindeki İmam-Hatip Liselerinin vizyon, misyon ve değerlerinin çözümlenmesi ile sınırlıdır. Elde edilen bulguların genellenebilirliğinin artırılması için farklı illerde benzer çalışmalar yapılabilir. Ayrıca, bundan sonra yapılacak çalışmalarda, İmam-Hatip Liseleri ile diğer lise türlerinin stratejik planları karşılaştırılabilir, okullardaki misyon, vizyon ve temel değer ifadelerinin belirlenme sürecinin ne şekilde işlediği, belirlenen misyon, vizyon ve temel değer ifadelerinin paylaşılma biçimi, okul paydaşlarının okulların misyon, vizyon ve temel değerleri hakkındaki görüşleri belirlenmeye çalışılabilir.

Kaynakça

- Abelman, R., & Dalessandro, A. (2008). The institutional vision of community colleges. *Community College Review*, 35(4), 306-335.
- Altınkurt, Y. ve Yılmaz, K. (2011). İlköğretim ve ortaöğretim okullarının vizyon, misyon ve değerleri ile ilgili bir çözümleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 23.
- Arslan, M. M. (2007). Türk devlet üniversitelerinde değerlerin analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 729-742.
- Aydın, İ. (2002). *Yönetmelik, mesleki ve örgütsel etik*. Ankara: Pegem A.
- Aytaç, T. (2003). *Okul vizyonu nedir? Nasıl geliştirilir? Yönetimde çağdaş yaklaşımlar*. Ankara: Anı.
- Balcı, A. (2005). *Eğitim yönetimi terimleri sözlüğü*. Ankara: Tek Ağaç.
- Başfıncı, Ş. Ç. (2008). Bir pazarlama iletişim medyası olarak web ortamında içerik analizi yapmanın güçlükleri ve olası çözüm önerileri. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 19(61), 52-71.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bryson, John M. (2004). *Strategic planning for public and nonprofit organizations: A guide to strengthening and sustaining organizational achievement*. San Francisco: Jossey-Bass.
- DPT (2006). *Kamu idareleri için stratejik planlama kılavuzu*. (2. Baskı). Ankara: DPT Yayını.
- Erçetin, Ş. (2000). *Lider sarmalında vizyon*. Ankara: Nobel.
- Eren, E. (1998). *Stratejik yönetim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Gülşen, H.A. (2013). *Stratejik planlama ve uygulanabilirliği: Milli Eğitim Bakanlığı örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Gürer, H. (2006). Stratejik planlamanın temelleri ve Türk kamu yönetiminde uygulanmasına yönelik öneriler. *Sayıştay Dergisi*, 63, 91-105.
- Irby, B., Brown, G., & Yang, L. L. (2006). Values of organizations and leadership. In F.W. English (Ed.). *Encyclopedia of educational leadership and administration* (p.1052-1053). California: Sage Publications Ltd.
- Kılıç, M. (2010). Stratejik yönetim sürecinde değerler, vizyon ve misyon kavramları arasındaki ilişki. *Sosyoekonomi Dergisi*, 6(13), 91- 93.
- Kıncal, R. Y. ve Işık, H. (2005). Elementary school principals' level of practicing democratic values. *International Journal of Educational Reform*, 14(3), 338-345.
-
-

- Küçüksüleymanoğlu, R. (2008). Stratejik planlama süreci. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 403-412.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2007). *Planlı okul gelişim modeli* (4. Baskı). Ankara: MEB EARGED Yayını.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2009). *Eğitimde stratejik planlama "makaleler"*. Ankara: Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). *Ortaöğretim kurumları yönetmeliği*. Ankara: MEB Yayını.
- Morphew, C. C. & Hartley, M. (2006). Mission statements: A thematic analysis of rhetoric across institutional type. *Journal of Higher Education*, 77(3), 456-471.
- Özdem, G. (2011). Yükseköğretim kurumlarının stratejik planlarında yer alan vizyon ve misyon ifadelerinin analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 1873-1885.
- Özden, Y. (2008). *Eğitimde yeni değerler* (8. Baskı). Ankara: Pegem A.
- Sezgin, F. (2006). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin bireysel ve örgütsel değerlerinin uyumu* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419-426.
- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
- Yılmaz, K. (2006). *İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerine göre kamu ilköğretim okullarında bireysel ve örgütsel değerler ve okul yöneticilerinin okullarını bu değerlere göre yönetme durumları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, K. (2007). İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerinin değerlere göre yönetim ile ilgili görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 13(52), 639-664.
- Yılmaz, K. (2008). *Eğitim yönetiminde değerler*. Ankara: Pegem A.
- Yılmaz, K. ve Altındağ, K. (2011). İlköğretim ve ortaöğretim okullarının vizyon, misyon ve değerleri ile ilgili bir çözümleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 23, 2-6.
- Yolcu, K. (2014). *Stratejik planlama olgusunun ortaöğretim kurumlarında algılanışı: Bartın ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Karabük.
-